

Ενότητα 4η -μύθος

Μετάφραση

Ήταν λοιπόν κάποτε εποχή που υπήρχαν βέβαια θεοί, δεν υπήρχαν όμως ζώα. Και όταν έφτασε και γι'αυτά ο ορισμένος από τη μοίρα χρόνος για τη γέννησή τους, οι θεοί τα πλάθουν αυτά στο εσωτερικό της γης, αφού έκαναν μείγμα από χώμα και φωτιά και από εκείνα που μπορούν να αναμειχθούν με τη φωτιά και το χώμα. Και όταν επρόκειτο να φέρουν αυτά στο φως, διέταξαν τον Προμηθέα και τον Επιμηθέα να τα στολίσουν και να μοιράσουν στο καθένα δυνάμεις όπως πρέπει. Ο Επιμηθέας όμως παρακαλεί τον Προμηθέα να κάνει μόνος του τη μοιρασιά «και όταν εγώ μοιράσω», είπε, «κάνε εσύ επιθεώρηση». Κι έτσι, αφού τον έπεισε, κάνει τη μοιρασιά. Κάνοντας όμως τη διανομή, σε άλλα έδινε δύναμη χωρίς ταχύτητα, και τα πιο αδύναμα τα εφοδίαζε με ταχύτητα. Και άλλα εξόπλιζε, και σε άλλα επειδή έδινε οργανισμό χωρίς όπλα, επινοούσε γι'αυτά κάποια άλλη ικανότητα για τη σωτηρία τους. Όσα δηλαδή από αυτά περιόριζε σε μικρό σώμα, τα ους μοίραζε φτερά για να φεύγουν ή υπόγεια κατοικία. Και όσα τα έκανε μεγάλωσυμα, με αυτό το ίδιο (δηλ. το μεγάλο σώμα) τα έσωζε. Και τα άλλα μοίραζε κάνοντάς τα ισοδύναμα με αυτόν τον τρόπο. Και επινοούσε αυτά, επειδή έπαιρνε τα μέτρα του μήπως εξαφανιστεί κάποιο γένος. Και αφού τα εφοδίασε επαρκώς για να αποφύγουν την αλληλοεξόντωση, επινοούσε ευκολίες για τις ατμοσφαιρικές μεταβολές που προκαλούνται από τον Δία ντύνοντας αυτά και με πυκνά τριχώματα και με γερά δέρματα, ικανά βέβαια να αντιμετωπίσουν το κρύο κατάλληλα όμως και τις ζέστες (να αντιμετωπίσουν), και για να χρησιμεύουν στο καθένα αυτά τα ίδια σαν σκεπάσματα ταιριαστά και δοσμένα από τη φύση, όταν αυτά πηγαίνουν στη φωλιά τους. Και υποδέχοντάς άλλα με νύχια και άλλα με [τριχώματα και] σκληρά και χωρίς αίματα δέρματα. Ύστερα από αυτό, εξασφάλιζε τροφές διαφορετικές για τα διάφορα είδη, σε άλλα χορτάρι από τη γη, σε άλλα καρπούς δέντρων και σε άλλα ρίζες. Σε μερικά όμως όρισε να είναι η τροφή τους το κρέας άλλων ζώων. Και σε αυτά (τα τελευταία) έδωσε την δυνατότητα να γεννούν λίγα, ενώ σ'εκείνα που τρώγονταν από αυτά (έδωσε την δυνατότητα) να γεννούν πολλά, προσπαθώντας να εξασφαλίσει την διατήρηση του είδους.

Θέμα : τα μέσα που δόθηκαν στα ζώα, για να προφυλάσσονται αυτά από τους εχθρούς τους και από τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες, καθώς και οι τρόποι με τους οποίους θα εξασφάλιζαν την τροφή και τη διαιώνιση του είδους τους.

Δομή : 1. Η δημιουργία των ζώων

2. Η εντολή των θεών στον Προμηθέα και τον Επιμηθέα

3. Η διανομή των εφοδίων στα ζώα από τον Επιμηθέα μόνο (αφού ζήτησε από τον Προμηθέα να το κάνει μόνος του κι εκείνος να επιβλέπει μετά) : α. για προφύλαξη από τους εχθρούς β. για την προφύλαξη από τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες γ. για την εξασφάλιση τροφής δ. για ισορροπία στη φύση

π Ο Πρωταγόρας αρχίζει να αφηγείται το μύθο που προανήγγειλε στο τέλος της προηγούμενης ενότητας. Στόχος του μύθου: να απαντήσει στην πρώτη από τις δυο αντιρρήσεις που πρόβαλε ο Σωκράτης ότι η αρετή είναι κάτι που δε διδάσκεται, αφού βλέπουμε ότι ο Αθηναϊκός λαός που είναι σοφός δεν θεωρεί ότι υπάρχει κάποιος ειδήμων στα θέματα της αρετής και για το λόγο αυτό επιτρέπει στον κάθε πολίτη να εκφέρει για αυτά γνώμες και να συμβουλεύει.

Το περιεχόμενο του πρωταγόρειου μύθου έχει ενδιαφέρον γιατί δείχνει τις κοινωνιολογικές και πολιτεολογικές θεωρήσεις που ανέπτυξε η αρχαία σοφιστική.

«Ἦν γάρ ποτε χρόνος...»: Η φράση, τυπική αρχή παραμυθιού, αποτελεί μέρος του σκηνικού. Τα καθαυτό μυθολογικά στοιχεία αποτελούν εξωτερική διακόσμηση που περιβάλλει την εξήγηση του Πρωταγόρα για τη δημιουργία του ζωικού βασιλείου και του ανθρώπου. Στην αρχή της αφήγησης του μύθου ο Πρωταγόρας προσδιορίζει ένα στοιχείο απαραίτητο , το χρόνο , στο πλαίσιο του οποίου θα λάβουν χώρα τα γεγονότα που θα αφηγηθεί , έστω και αν αυτός ο προσδιορισμός είναι αόριστος , καθώς το χρονικό σημείο ανάγεται στα βάθη του χρόνου . Αυτή η αόριστη αναφορά στο χρόνο είναι γνώρισμα της αρχής των μύθων . π Η αρχή της δημιουργίας του κόσμου είναι στον Πρωταγόρα ανθρωποκεντρική. Στην ενότητα αυτή βλέπουμε μόνο μια εισαγωγή που

αφορά τη δημιουργία των ζώων, για να μεταφέρει στη συνέχεια το ενδιαφέρον του στον άνθρωπο.

⊞ **Η « αντίφαση » του Πρωταγόρα :** Η αναφορά του Πρωταγόρα στην ύπαρξη των θεών και στο ότι αυτοί έπλασαν τα έμβια όντα φαίνεται με την πρώτη ματιά ότι έρχεται σε αντίθεση με τον αγνωστικισμό του φιλοσόφου . Ωστόσο πρέπει να έχουμε υπόψη ότι η παρουσία των θεών έχει αλληγορική σημασία : ο Δίας είναι η νομοτέλεια που διέπει τη φύση και οι άλλοι θεοί του μύθου είναι τα όργανα της νομοτέλειας· ακόμη ο Πρωταγόρας αναφέρει τους θεούς πιο πολύ για να εξηγήσει τη δημιουργία του θρησκευτικού συναισθήματος και όχι για να δηλώσει την πίστη του στην ύπαρξή τους . Εξάλλου δεν τους θεωρεί άναρχους ή αιώνιους , όπως θεωρούνται στις θρησκείες (= ήρθε και για τα ζώα ο χρόνος της δημιουργίας τους , όπως είχε έρθει προηγουμένως και η ώρα για τη γένεση των θεών) .

⊞ Αντίθετα, στη Θεογονία του Ησίοδου η αναφορά του τελευταίου είναι θεοκεντρική, αφού αμέσως μετά τη γένεση των θεών αναφέρει και την ύπαρξη των ανθρώπων, χωρίς να δίνει λεπτομέρειες για το πώς πλάστηκαν, από ποιον κτλ. Είναι χαρακτηριστικό πως στην αρχαιοελληνική μυθολογική σκέψη υπάρχει μόνο θεογονία κι όχι κοσμογονία, όπως σε άλλες μυθολογίες ή στην εβραιοχριστιανική Γένεση. ⊞ γής ἔνδον: Στις παραδόσεις των Ελλήνων ήταν πλατιά διαδεδομένη η αντίληψη του αυτοχθονισμού, δηλ. η πεποίθηση ότι ορισμένες φυλές ξεφύτρωσαν από τη γη που ύστερα την έκαναν πατρίδα τους. Άλλες μετακινήθηκαν κι έχασαν αυτή την προνομιακή σχέση. Αθηναίοι ρήτορες και συγγραφείς συνδέουν συχνά τις αφηγήσεις τους για την αυτόχθονη γέννησή τους με το αίσθημα της ευγενικής τους καταγωγής. Η αντίληψη αυτή ενισχύει την άποψη του Πρωταγόρα για δημιουργία πλασμάτων κάτω από την επιφάνεια της γης.

⊞ **Ισορροπία στη φύση:** για να διατηρηθεί το οικοσύστημα, οι αντίρροπες τάσεις που λειτουργούν, που εκδηλώνονται σε αυτό, πρέπει να εξισοποποιηθούν. Σε αυτό αποσκοπούσε η αντισταθμιστική και σύμμετρη κατανομή των ιδιοτήτων στα διάφορα ζώα, ο βιολογικός εξοπλισμός τους με κατάλληλα και φυσικά εφόδια και η εξασφάλιση πόρων διατροφής για όλα. Συγκεκριμένα ο Επιμηθέας εξόπλισε τα ζώα: — με όπλα για να προλάβει την αλληλοεξόντωση — με διάφορα μέσα προφύλαξης για τις εποχές του έτους — με ποικιλία διατροφής (άλλα είναι χορτοφάγα κι άλλα σαρκοφάγα) — με πολυγονία(τα χορτοφάγα) ή ολιγονία(τα σαρκοφάγα) για να εξασφαλιστεί η διαιώνιση

Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι ο μύθος εξηγεί τελεολογικά **το νόμο της αναπλήρωσης**, σύμφωνα με τον οποίο μια αδυναμία αναπληρώνεται από μια ικανότητα. Συγκεκριμένα:

- η ταχύτητα αντισταθμιζε την αδυναμία
- τα φτερά ή η υπόγεια κατοικία αντισταθμιζαν τη μικρή σωματική διάπλαση
- όσα ζώα είχαν δύναμη δε χρειαζόνταν ταχύτητα
- όσα είχαν μεγάλο μέγεθος σώζονταν χάρη σε αυτό
- τα όπλα αντισταθμιζαν την έλλειψη δύναμης και ταχύτητας
- για την αντιμετώπιση των καιρικών μεταβολών τα ζώα είχαν πυκνό τρίχωμα και γερά δέρματα
- με πολυγονία προίκισε αυτά που ήταν βορά των άλλων ζώων
- ολιγονία έδωσε στα σαρκοφάγα, σε όσα τρέφονταν με άλλα ζώα
- δεν έδωσε σε όλα τα ζώα την ίδια τροφή, για να μην εξαντληθούν συγκεκριμένα είδη διατροφής τους.

⊞ Ο Δίας ρυθμίζει όλα τα ατμοσφαιρικά και καιρικά φαινόμενα καθώς και την εναλλαγή των εποχών του έτους , που ονομάζονται ώρες (η λέξη ώρα του κειμένου έχει και άλλες σημασίες) . Η έννοια της ώρας είναι και θεοποιημένη (οι τρεις Ώρες , κόρες του Δία και της Θέμιδας , ήταν η Ευνομία , η Δίκη και η Ειρήνη και προστάτευαν τους καρπούς) . ⊞ Στον μύθο τονίζονται : η αρχή της βιοποικιλότητας' ο κόσμος των ζώων που παρουσιάζονται δηλαδή δεν είναι εντελώς μυθικός ή φανταστικός ο αγώνας για επιβίωση των ζώων, όπως δέχεται άλλωστε και η βιολογία σήμερα το φαινόμενο της ισορροπίας ανάμεσα στα είδη των ζώων, το φαινόμενο της διατήρησης των ειδών, το φαινόμενο της σκόπιμης ρύθμισης της ζωής των ζώων, δηλαδή της ύπαρξης κάποιας σκοπιμότητας.

Ετυμολογικά Σχόλια - Λεξιλογικές Παρατηρήσεις

θνητά- από το ρήμα θνήσκω (= πεθαίνω). ΟΜΟΡΡΙΖΑ: θνησιγενής, θνησιμότητα, θνητότητα γέννη - από το θέμα γεν- του ρήματος γίγνομαι. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: γένεση, γενέθλιος, αγέννητος, γηγενής είμαρμένος- μετοχή του παρακειμένου είμαρται του ρήματος μείρομαι που σχηματίζει το θέμα μερ-. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: μερίδιο, μέρος, μόριο, μοίρα, μοιραίος, άμοιρος, μορος (= μοίρα) τυποϋσιν- από το ουσιαστικό τύπος. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: τυπώνω, εκτύπωση, εντύπωση, διατύπωση γῆ- από τον ασυναίρετο τύπο γέα. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: γήινος, γηγενής, γήπεδο, γήλοφος και γεωργός, γεωγραφία, γεωδοσία (από τον ασυναίρετο τύπο) Μείζαντες- από το θέμα μειγ- του ρήματος μείγνυμι (το άλλο θέμα είναι μιγ-). ΟΜΟΡΡΙΖΑ: μεικτός, ανάμειξη και μιγάς, αμιγής (από το θέμα μιγ-). κεράννυται σχηματίζει τα θέματα κερα(σ)- και κρα- (έκράσθην). ΟΜΟΡΡΙΖΑ: κερνώ, κέρασμα και κράμα, κράση φως - από το ασυναίρετο ουσιαστικό φάος. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: φωτίζω, ολοφώτεινος, ξέφωτο, Διαφωτισμός, φωτοσύνθεση προσέταξαν- από το προς + τάττω. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: προσταγή, διαταγή, κατάταξη, παράταξη, τακτική, σύνταγμα, ταγός, κοσμήσαι - από το ουσιαστικό κόσμος. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: κόσμημα, διακόσμηση, κοσμιότητα, κοσμοκράτορας, εγκόσμιος νεῖμαι - το ρήμα νέμω σχηματίζει τα θέματα νεμ-> νειμ- και νομ-. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: διανέμω, νέμεση, κατανομή, νομός. παραιτούμαι - από το παρά + αἵτοῦμαι. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: απαίτηση, επαίτης, παραίτηση. ἔφη- το ρήμα φημί σχηματίζει τα θέματα <ρη- (φημί) και φα- (φαμέν). ΟΜΟΡΡΙΖΑ: απόφαση, κατάφαση, φημολογία, φήμη, διαφημίζω. ἐπίσκεπαι - από το ἐπί + σκοπέομαι -οῦμαι. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: άσκοπος, σκοπιμότητα, ανασκόπηση (από το θέμα σκοπ-), σκέπτομαι, περίσκεψη, συνδιάσκεψη (από το θέμα σκεπ-). πείσας- το ρήμα πείθω σχηματίζει τα θέματα πει- (πείθω) πι- (ἐπιθόμην), ποι- (πέποιθα). ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πειθώ, πειστικός, πειθαναγκάζω, πίστη, εμπιστοσύνη, διαπίστωση, πεποίθηση. προσήπτεν- από το προς + ἄπτω. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αναπτήρας, αψιμαχία, σύναψη, απτός. ασθενέστερους από το στερητικό ἄ- + σθένος. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ασθενής, φιλάσθενος, σθεναρός, εξασθένιση. διδούς - το ρήμα δίδωμι σχηματίζει τα θέματα δω- (δίδωμι), δο- (έδομεν). ΟΜΟΡΡΙΖΑ: παράδοση, προδοσία, αντίδοτο, επιδότηση, αντίδοτο, δώρο. Φύσις- από το ρήμα φύω. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: φυτό, έμφυτος, κατάφυτος, φυτοφάρμακο, φυτρώνω. σωτηρίαν- από το ρήμα σώζω. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: σωτήριος, σώος, σωστός, σωσίβιο ἤμπισχεν- από το ἄμφι + ἔχω ή από το ἄμφι + ἴσχω. Φυγήν- από το ρήμα φεύγω· σχηματίζει τα θέματα φυγ- (έφυγον) και φευ- (φεύγω). ΟΜΟΡΡΙΖΑ: διαφυγή, φυγόδικος, πρόσφυγας και φευγαλέος, αποφευκταίος. κατάγειος- από το κατά + γη (βλ. παραπάνω γη). Ηὔξε- το ρήμα αὔξω ή αυξάνω σχηματίζει το θέμα αύγ- (πρβλ. augeo λατινικά). ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αύξηση, προσαύξηση, αυξομείωση ἐπανισῶν- από το ἐπί + ἀνά + ἰσόω -ῶ. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: εξίσωση, ισότητα, ισομέρεια, ανισομερής. εὐλάβειαν- από το εὐ + λαμβάνω· σχηματίζει θέματα λαβ-, ληψ- και λημ-. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: προσλαμβάνω, κατάληψη, κατειλημμένος, λαβή, σύλληψη, αντίληψη, δοσοληψία. ἄϊστωθείη- από το στερητικό ἄ + ἱστ- (θέμα από το ἰδεῖν < ὀράω -ῶ). ἐπήρκεσε- από το ἐπί + ἄρκέω -ω. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αυτάρκεια, διάρκεια, ανεπαρκής, αρκετός. εὐμάρειαν- από το εὐ + μαρής < μάρη (= χέρι). ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΠΕΤΡΑ ΧΡΙΣΤΙΝΑ Σελίδα 28 ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ἄμφιεννύς- από το ἄμφι + ἔννυμι (= ντύνομαι). ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αμφίεση, μεταμφιεσμένος, ἄμφια. χειμῶνα- από το ουσιαστικό χεῖμα (= χειμῶνας). ΟΜΟΡΡΙΖΑ: χειμερία (νάρκη), ξεχειμωνιάζω, χειμερινός. καύματα- από το ρήμα καίω. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: καύση, καυστικός, έγκαυμα, καυτηριάζω ἰοῦσιν- το ρήμα έρχομαι σχηματίζει τα θέματα: ερχ-, ελ-, /-, ηλ-. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: προσιτός, εισιτήριο, ερχομός, έλευση, προσηλυτίζω, επερχόμενος στρωμνή- από το ρήμα στρώννυμι. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: κατάστρωμα, οδοστρωτήρας, επίστρωση. αὐτοφυής- από το αὐτός + φυής < φύω (βλ. παραπάνω φύσις). ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ευφυής, αφυής (= ο ανόητος) ὑποδῶν- από το ὑπό + δέω. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: δένω, δεσμά, δέσιμο, σύνδεσμος, δεσμοφύλακας. ἀναίμοις- από το στερητικό ἄ- + αἷμα. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αιμοδότης, αναίμακτος, αφαίμαξη. τροφάς- από το ρήμα τρέφω· σχηματίζει τα θέματα τροφ- και τρεφ-. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: διατροφή, τρόφιμος, εκτροφείο, σύντροφος ἐξεπόριζεν- από το ἐκ + πορίζω. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: βιοπορισμός, εμπορεύομαι, πόρισμα βοράν- από το ρήμα βιβρώσκω. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: σαρκοβόρος, χρονοβόρος ὀλιγονίαν- από το ὀλίγος + γόνος (βλ. παραπάνω γέννη). το ρήμα αναλίσκω σχηματίζει τα θέματα αν-, ἄλ- (από το ἀνά + φαλ·). ΟΜΟΡΡΙΖΑ: κατανάλωση, καταναλωτής, παρανάλωμα, αναλώσιμα.